

MALIN LÖF NYQVIST

"OM INTE RINGHALS EXPLODERAR MED EN SMÄLL"

Rumsliga perspektiv på kärnkraftverket
som motiv i svensk poesi 1974–1980

TFL 2025:3

DOI: <https://doi.org/10.54797/tfl.v55i3.57235>

ISSN: 2001-094X

Copyright © 2025 Author(s). This is an open access article distributed
under the terms of the Creative Commons CC-BY 4.0 License
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Att det vårats för kärnkraft i Sverige, och runt om i västvärlden, de senaste åren har nog inte undgått många. Valet 2022 visade en stor omsvängning i den allmänna opinionen kring kärnkraft och sedan dess har regeringen Kristersson storsatsat på framtida kärnkraftsutbyggnad.¹ Trots att kärnkraften redan idag står för nästan en tredjedel av Sveriges totala elproduktion och varje dag knyter samman otaliga hushåll och arbetsplatser genom konsumtionen av elektricitet är kärnkraftverken relativt anonyma platser för gemene man. De är av nödvändighet förlagda nära stora befolkningscentrum, men sällan mitt i, och de flesta människor har troligtvis varken lust eller tillåtelse att utforska ett kärnkraftverk mer än på behörigt avstånd. Radioaktiv strålning är dessutom ingenting som kan identifieras med hjälp av människans fem sinnen. Konstnärliga och kulturella representationer av kärnkraftverk, slutförvar och radioaktiva platser är således betydelsefulla för hur kärnkraftens spatiotemporala dimensioner, funktioner, risker och konsekvenser tolkas och blir föremål för politisk debatt i samtiden.² Det är med andra ord ofta genom skildringar i litteraturens, musikens, konstens och filmens världar som de flesta människor i första hand möter kärnkraftverket *som plats*.

Kärnkraften är en politiskt omdebatterad och känsloladdad fråga, men trots detta är det främst när den avviker från det ”normala” och ställer till problem i människans vardagsliv som den tenderar att uppmärksammas och synliggöras för den breda allmänheten. Denna tendens genomsyrar det moderna, industrialiserade samhällets relation till exploatering av naturresurser över lag – oavsett om det gäller förnybara energikällor eller fossila bränslen. Elproduktionen har blivit en så central, om än deterritorialiserad, del av vardagslivet

i industrialiserade länder att den ofta tas för given. Etableringen av storskalig energiproduktion, som exempelvis utbyggnad av vatten- eller kärnkraftverk innebär i princip alltid att det omkringliggande landskapet kommer att präglas av nya typer av risk.³

En av de centrala frågorna i den internationella kärnkraftsdebatten under andra halvan av 1900-talet var de enorma spatiotemporala dimensioner som kan vara involverade i användningen av kärnteknik och produktion av radioaktivt avfall. Denna fråga har i samband med etableringen av begreppet *antropocen* i viss mån fortsatt att vara central i debatten även under början av 2000-talet.⁴ Det avspeglas i skönlitteraturen genom exempelvis mängden postapokalyptiska skildringar av kärnvapenkrig i science fiction, samt spännings- och spionromaner i vilka kärnkrafts- eller kärnvapenhemligheter samt illegal handel med kärnvapen är vanligt förekommande troper. De etiska aspekterna av kärntekniken kopplades under 1970- och 1980-talet även ofta samman med andra aktuella politiska frågor som till exempel jämställdhet mellan män och kvinnor, rasism, kolonialism, klasskillnader i samhället samt en bredare debatt om miljöförstöring – i synnerhet inom lyriken. Detta sammanföll med en tid då poesin (i bred bemärkelse) hade en stark ställning som retorisk strategi för att föra fram (vanligtvis progressiva) politiska budskap.⁵ I denna artikel har jag valt att fokusera på åren 1974–1980 eftersom det var en särskilt livaktig period för svensk poesi med kärnkraften som motiv och/eller tema, vilket jag återkommer till nedan.⁶ Jag utgår här ifrån utgivningen av antologin *Öppna brev till Olof Palme och därmed till oss själva* (1974), sammanställd av Ann Margret Dahlquist-Ljungberg, som ett startskott för denna period. Efter folkomröstningen 1980 verkar intresset för frågan ha svalnat, åtminstone inom den samtida svenska poesin. I den mån kärnkraftsmotivet förekommer i den svenska skönlitteraturen efter år 1980 tycks det främst vara i prosan.

När det gäller kärnkraftsfrågan i lyriken, såväl historiskt som i samtiden, är den litteraturvetenskapliga forskningen i dagsläget mycket begränsad. Med syftet att belysa och bidra med nya perspektiv på den svenska diktningen om kärnkraft undersöker jag därför i denna artikel gestaltningen av kärnkraftverk i dikter av sex olika poeter och författare utgivna under perioden 1974 till 1980 ur ett

rumsororienterat interdisciplinärt perspektiv. Jag intresserar mig i första hand för hur kärnkraftverket som plats gestaltas i dikterna. Vilka egenskaper och kännetecken lyfts fram hos de gestaltade platserna och vilka teman skildras genom användningen av kärnkraftverket som motiv?

I denna artikel diskuterar jag texter författade av Tage Danielsson, Torgny Lindgren, Cathrina Nordin, Tor-Ivan Odulf, Niklas Rådström och Ingela Strandberg. Detta urval har sammanställts med hjälp av sökningar i Litteraturbanken, Libris samt Stockholms stadsbiblioteks digitala bibliotekskatalog. För att ringa in ett omfångsmässigt hanterbart material har jag därefter valt att framför allt lyfta fram och diskutera ett urval av de dikter där de svenska kärnkraftverken Barsebäck, Forsmark, Ringhals och Oskarshamn (Simpevarp) namnges och gestaltas.⁷ Urvalet syftar till att representera en översiktlig, snarare än uttömmande, bild av hur svenska kärnkraftverk gestaltades i poesi under den angivna tidsperioden och fokuserar på texter som gjorts digitalt sökbara i fulltext alternativt kategoriserats som rörande kärnkraft eller kärnkraftverk i de ovan nämnda databaserna.

Metodologiskt närmar jag mig kärnkraftverken i dessa dikter utifrån deras funktion som motiv och fokuserar på tematiska samband mellan texterna, snarare än en textnära läsning och analys eller jämförelse av varje enskild dikt. Med utgångspunkt i den ekokritiska traditionen av att ställa skönlitteraturen i dialog med natur- och samhällsvetenskapliga perspektiv på människans relation till sin mer-än-mänskliga omgivning har jag valt att anlägga ett rumsororienterat interdisciplinärt perspektiv i analysen, med fokus på skärningspunkten mellan kärnkraft och rumslighet och plats. Således bör artikeln läsas som ett försök att bidra till det ökade intresse för hur frågor om rumslighet och plats gestaltas i skönlitterära texter som under början av 2000-talet etablerats inom teoretiska fält som till exempel ekokritik och geokritik.⁸ I följande avsnitt presenteras de teoretiska perspektiv som ligger till grund för läsningen av dikterna.

Kärnkraften, landskapet och *nuclear spaces*

Den pågående och eskalerande klimatkrisen har inneburit en re-nässans för bilden av kärnkraft som ett ”grönt” och förhållandevis

säkert alternativ till fossila bränslen, i en tid då klimatomställning och digitalisering förutspås föranleda ökad efterfrågan på elektricitet.⁹ Fukushima-olyckan 2011 och Rysslands krig mot Ukraina har å andra sidan inneburit att riskerna med kärnkraft än en gång kommit att granskas i den offentliga debatten. Med anledning av denna polarisering menar Alicia Gutting et al. att tiden är inne för att "revisit the past and present of the atom's societal career", med syfte att belysa och begripliggöra kärnenergens geografiska och rumsliga dimensioner.¹⁰ Utvecklingen av kärntekniken kan, enligt Gutting et al., ses som en "planetary unifying force" eftersom den flätat samman en mängd platser genom sina olika tillämpningar i diverse industrier samt genom de spår av radioaktiv strålning och "nya" isotoper som oåterkalleligt märkt landskap och kroppar runt om i världen med ett "före" och ett "efter" atomåldern.¹¹ Det globala kärntekniska militärindustriella komplexet har emellertid även producerat "an archipelago of places which are unevenly nuclear", i vilken platser som Hiroshima, Tjernobyl och Fukushima blir så kallade geosymboler för kärntekniken i stort medan andra platser som hyser kärnteknik inte blir det.¹² I en sådan geografi bär vissa platser en betydligt tyngre börda när det gäller miljömässiga och sociala konsekvenser av kärnkraften än andra. Denna ojämlika fördelning speglar inte sällan de koloniala maktstrukturer som är inbäddade i utvecklingen av kärnvapen och kärnkraft.¹³

Enligt en översikt av samhällsvetenskaplig forskning om relationen mellan kärnkraft och plats av Teva Meyer och Audrey Sérandour från 2024 går det att, utöver kärnkraftens kolonialitet, även urskilja ett antal andra vanliga kännetecken som beskriver så kallade *nuclear spaces*, det vill säga kärnkraftverk, förvar av kärnavfall, urangruvor och raffinaderier, provsprängningsplatser för kärnvapen, forskningsreaktorer och så vidare.¹⁴ De är byggda för att omges av hårt kontrollerad sekretess och hemlighetsmakeri, samtidigt som de måste kunna demonstrera för allmänheten att de är "säkra". Platserna karaktäriseras emellertid även av just osäkerhet, vilket inte minst blir synligt i den geografiska forskningens ökade användning av begreppet *nuclear landscapes*. Ordet landskap används här för att poängtera platsernas liminalitet och fluiditet, samt att radioaktiv strålning kan finnas var som helst, utan att kunna uppfattas någonstans av de mänskliga sin-

nen – något som leder till en uppfattning av landskapet som kusligt eller potentiellt farligt, vilket jag kommer återkomma till nedan.¹⁵

Meyer och Sérandour poängterar även att dessa platser och den infrastruktur de ingår i utgör ”strategiska resurser” för utvecklingen av den moderna nationalstaten och används för att utöva auktoritet över rum och människor. *Nuclear spaces* utgör emellertid även strategiska resurser för antikärnkraft rörelsen, som synliggör och politiserar särskilda platser eller infrastrukturer och drar nytta av deras symboliska och suggestiva kraft, vilket blir synligt i de dikter som undersöks nedan i denna artikel. Kärnkraften tenderar även att ”spektakulariseras”. Om atomåldern skriver Meyer och Sérandour exempelvis följande:

Nuclear places became socio-cultural phenomena, popular icons of power and danger, security and destruction. Chernobyl, Fukushima, Hiroshima were raised as geosymbols, charged with cultural significance well beyond their material reality. [...] The oddity of nuclear space also derived from their iconic association with clichés of the apocalypse and with grand narratives of atomic dreams. They are spectacularized through their repeated mobilization as a backdrop for dystopian artistic productions. Nuclear places embody the seduction of the sublime [...].¹⁶

Denna koppling mellan kärnteknik (och i synnerhet hotet om mänsklighetens förintelse genom kärnvapenkrig) – av Frances Ferguson beskriven som *the nuclear sublime* – vilar på förståelsen av storskaliga kärnkrafts- eller kärnvapenkatastrofer som otänkbara (”unthinkable”).¹⁷ Den populära föreställningen om kärnenergin som spektakulär eller sublim står emellertid inte helt oemotsagd i den offentliga diskursen. *Nuclear spaces* är enligt Meyer och Sérandour även föremål för normaliseringsstrategier avsedda att reducera kärnenergin och dess risker till en banalitet, det vill säga något som inte skiljer sig nämnvärt från andra industriella risker i det moderna samhället, i syfte att dölja det exceptionella med just kärnenergin.¹⁸ Den otänkbarhet som kännetecknar den kulturella förståelsen av den så kallade atomåldern producerar enligt Joseph Masco dessutom sin egen retoriska motsats, nämligen spridningen av diskurser om sårbarhet och osäkerhet.¹⁹ Masco är även en av flera samtida kritiker av

hur diskursen kring kärntekniken sedan kalla kriget kretsat kring just kärnvapenkrig som ”det otänkbara” eller ”det sublima” – eftersom det tenderar att distrahera från det militärindustriella kärnteknikkomplexets dagliga förehavanden och dess dolda roll i vardagslivet, det vill säga vad Jessica Hurley definierat som *the nuclear mundane*.²⁰

Den globala kärntekniska infrastrukturen tenderar även enligt Meyer och Sérandour att fungera territorialiserande och använda inneslutning (”containment”) som en strategi eller praktik för att hantera risker gällande förorening av omgivningen, olyckor eller angrepp från potentiella fiender. Ytterligare en viktig aspekt som kännetecknar kärntekniken är de möten eller kollisioner mellan olika rumsliga och tidsliga skalor som den möjliggör. Rumsligt definieras kärnkraften till exempel av transnationellt samarbete, nationalistiska ideal om oberoende energiförsörjning samt konflikter och ojämlik fördelning av makt, vinster och förluster mellan lokala, regionala och nationella nivåer i samhället. *Nuclear spaces* har även ”colonized time scales”, påpekar Meyer och Sérandour.²¹ Närvaron av radioaktiva isotoper innebär att dessa platser definieras av mänsklig påverkan i flera årtusenden och i takt med att kärnkraftverk och liknande platser avvecklas går de ofta från att symbolisera modernitet och framsteg till att stigmatiseras och att symbolisera katastrof.²² Meyer och Sérandour lyfter slutligen fram det (ömsesidiga) beroendeförhållandet mellan lokalsamhällen och kärnteknikens aktörer som karakteriserande för dessa platser.²³

Ett annat perspektiv som är av vikt för min analys av kärnkraftverket som plats i svensk diktning rör *the nuclear uncanny*, vilket Masco beskriver som följer:

During the Cold War [the uncanny] was most obviously manifested in the psychic anxieties produced by knowledge that less than thirty minutes were all that separated the quotidian from annihilation, from living within a temporal space in which the missiles may have always already been launched. Fear of radioactive contamination has also colonized psychic spaces and profoundly shaped individual perceptions of the everyday from the start of the nuclear age, leaving people to wonder if invisible, life-threatening forces intrude upon daily life, bringing cancer, mutation, or death. The dislocation and anxiety produced by these moments of tense recognition is what I call the nuclear uncanny.²⁴

Enligt Masco består kärnteknikens ”kuslighet” i de materiella effekter samt den psykiska spänning och sinnliga förvirring som produceras av kärnvapen och annat radioaktivt material. Att vi människor inte med hjälp av våra egna sinnen kan avgöra om, och i så fall i vilken utsträckning, vår omgivning är radioaktiv, kan med andra ord leda till att omgivningen upplevs som desorienterande och kuslig.²⁵ Gabrielle Schwab hävdar att denna kuslighet är en aspekt av det hon kallar för *the nuclear unconscious*, det vill säga ett psykologiskt tillstånd som framkallas av en ”blindhet” inför vetskapen om att ”our species has invented a weapon with the capacity to contaminate the entire earth, including air, water, soil, and food” samt att detta vapen har kapacitet att utrota såväl mänskligheten som andra arter.²⁶ Men det är inte bara den fysiska omgivningen som ter sig kuslig eller spöklik till följd av *the nuclear unconscious*, enligt Schwab. Vi hemsöks även av ”a double haunting from the past – the spectral ones who have been incinerated in Hiroshima – and a haunting from the future: the spectral ones who have not yet arrived but might be born as mutant children or die in a future nuclear war”, vilket vi i samtiden ofta blundar för i vardagen genom att leva *som om* plutoniumekonomin och det militärindustriella kärnteknikkomplexet inte fanns.²⁷

En förutsättning för att vi människor ska kunna upprätthålla denna blindhet grundar sig i de mekanismer som Ulrich Beck beskriver som det globala risksamhället – i vilket ”risk” har blivit det vedertagna angreppsättet när det gäller att försöka förutse och kontrollera framtida konsekvenser av radikal modernisering.²⁸ Risksamhället är enligt Beck besatt av att identifiera och försöka försäkra sig emot olika (till synes) hanterbara risker, men i takt med att riskerna ökar i omfattning minskar förmågan att skydda sig emot dem, vilket leder till att de värsta, mänskligt skapade riskerna blir tabu. Eftersom det sedan utvecklingen av kärnteknik inte finns någon institution eller någon social ordning som är förberedd på att verkligen hantera det värsta tänkbara scenariot som människan står inför (vad Beck kallar ”the ’worst imaginable accident’”), återstår endast institutioner och sociala ordningar som ägnar sig åt att förneka de faror som är för stora att hantera (exempelvis ett storskaligt kärnvapenkrig eller kärnkraftshaveri). ”For after-care, which guarantees security even against hazards, is replaced with the dogma of technological infallibility”,

hävdar Beck och tillägger: "political stability in risk societies is the stability of not thinking about things".²⁹

Det är med utgångspunkt i ovanstående teoretiska perspektiv på kärnteknik och kärnkraft som jag närmar mig de utvalda dikterna i nedanstående analys. Först följer emellertid en kort beskrivning av hur relationen mellan poesin och den politiska debatten kring kärnkraft såg ut under den undersökta tidsperioden.

Det svenska kärnkraftsmotståndet och poesin 1974–1980

Den svenska energipolitiska debatten präglades under 1970-talet av förhållandevis hårda tongångar. Antikärnkraftsrörelsen beskrevs av naturvårdsverkets chef Valfrid Paulsson som "ett marknadsgycklar-gäng lett av imitatörer och trubadurer", samt av riksdagsledamoten Bo Söderström som en samling "gitarrspelare och kändisar".³⁰ Kärnkraftsförespråkande politiker och forskare beskrevs i sin tur som oansvariga och maktfullkomliga "tillväxtgangsters", exempelvis i de satiriska dikter och pjäser som skrevs av de författare och poeter som högljutt motsatte sig kärnkraften.³¹

Kärnkraftsutvecklingen i Sverige hade fram till 1970-talets början i huvudsak kännetecknats av ett nära och framstegsoptimistiskt samarbete mellan staten, näringslivet och forskningen inom kärnteknikområdet, utan någon utbredd kritik från samhället i övrigt.³² Under 1970-talet växte emellertid en mångfasetterad kritik mot kärnkraften fram och gav upphov till ett nationellt, organiserat motstånd som fick omfattande konsekvenser för såväl riksdagsvalet 1976, då Socialdemokraterna förlorade regeringsmakten för första gången på 40 år, som för den nationella energipolitiken under resten av 1900-talet. Jonas Anshelm beskriver den kritik som etablerades i den offentliga debatten under det tidiga 1970-talet som bestående av tekniska, säkerhetspolitiska, ekologiska, demokratiska och moraliska aspekter.³³ Denna mångsidiga kritik kom, trots mothugg från kärnkraftens förespråkare, att prägla den syn på kärnkraft som återspeglas i det material jag har undersökt från det sena 1970-talet och tidiga 1980-talet.

Den starka koppling mellan antikärnkraftsrörelsen och politiskt aktiva poeter som växte fram under 1970- och 1980-talet, samt den retoriska funktion som så kallade bruksdikter kom att fylla i politiska och sociala rörelser vid den här tiden, och som har undersökts av bland annat Carina Agnesdotter i avhandlingen *Dikt i rörelse. Ingrid Sjöstrand och poesins retorik i kvinnornas fredsrörelse 1979–1982*, var inte något unikt för Sverige. En liknande tendens identifieras även av exempelvis Kristin George Bagdanov i avhandlingen *Nuclear Poetic. Energizing Social Forms in Cold War America* när det gäller amerikansk poesi.³⁴ Agnesdotter poängterar att 1970-talet var en tid då den ”politiska, lättillgängliga och antielitistiska poesin uppvärderades [...] på den mer individcentrerade och estetiskt avancerade poesins bekostnad”, vilket även blir synligt i de dikter jag diskuterar nedan, då dessa är tydligt politiska och stundtals påminner om radbruten sakprosa (som i Tor-Ivan Odulfs fall) eller har ett folkligt, humoristiskt tilltal (som i Tage Danielssons fall).³⁵

Kärnkraftens geografiska dimensioner och relationer i risksamhället

Forsmarks kärnkraftverk i Uppland togs i kommersiell drift i december 1980, det vill säga efter folkomröstningen i mars samma år. Kraftverket var dock, i likhet med de andra reaktorer som etablerats men ännu inte hunnit laddas, föremål för debatt och spekulation redan under det sena 1970-talet och fram till omröstningen 1980. En av de mest utförliga spekulativa gestaltningarna av kärnkraftverket i Forsmark finns i Tor-Ivan Odulfs diktsamling *Argument om kärnkraft* från 1980. Diktsamlingen, som bygger på en bearbetning av vetenskapliga källor och offentliga rapporter om kärnkraften, består av tre delar.³⁶ Den första delen, ”Innan Harrisburg”, innehåller dikter som tillsammans tecknar en karta i tid och rum över kärnkraftsolyckor och tillbud runt om i världen, från NRX-olyckan vid Chalk River i Kanada år 1952 till en mindre olycka vid Asea-Atoms bränslefabriker i Västerås den 2 februari 1979 – det vill säga cirka två månader innan haveriet i Harrisburg, Pennsylvania, i USA. En av de händelser som skildras rör brister som upptäcktes i Forsmark 1976:

I Forsmark 1-reaktorn / upptäcktes / den 12 juli 1976 / håligheter i
betongväggarna / i nederdelen av / reaktorinneslutningen / betongväggen
/ som där är 2,5 meter tjock / hade så stora håligheter / att reparatören
Gunnar Pettersson / från Stockholm / kunde föra in armen / bland
armeringsjärnen / som låg fullt synliga / ”Jag kunde också utan svårighet
/ föra in min tumstock / som är 2 meter lång / i hålen”³⁷

Tillbudet i Forsmark framstår som förhållandevis milt jämfört med flera av de andra olyckor och tillbud som Odulf beskriver, men utmanar bilden av den svenska exceptionism som i viss mån präglade kärnkraftsdebatten i Sverige vid den här tiden, och som ofta blev föremål för kritik och satir inom antikärnkraftsrörelsen.³⁸ Jämförelsen mellan väggens tjocklek och håligheternas längd understryker hur nära en katastrof en reaktor kan komma innan eventuella fel och brister upptäcks och åtgärdas. Genom att låta reparatören komma till tals i dikten synliggörs också de individer som arbetar i kärnkraftverket samt de risker som deras arbete innebär och som deras kroppar utsätts för, vilket även poängteras genom hänvisningen till reparatörens arm som kan föras in bland armeringsjärnen.

Uppräkningen och beskrivningen av olika olyckor och tillbud i diktsamlingen utmanar den bild av kärnkraften som säker, ren och kontrollerbar energikälla som fram till mitten av 1970-talet i första hand framhävdes av kärnkraftens förespråkare.³⁹ Dikterna gestaltar även flera av de kännetecken som enligt Meyer och Sérandour utmärker så kallade *nuclear spaces*, inte minst osäkerhet, sekretess och hemlighetsmakeri. Exempelvis hänvisar Odulf till Sovjetunionens respektive USA:s mörkläggning av Kysjtyk-katastrofen 1957, Tjeckoslovakiens hemlighållande av den olyckan in Jaslovske Bohunice-kraftverket 1977 samt Asea-Atoms hemlighållande av olyckan i Västerås 1979 – och gestaltar på så sätt hur dessa platser fungerar som ”space[s] of managed secrecy” för att skydda nationella eller energipolitiska intressen, ibland på bekostnad av människo-, djur- och växtliv samt med mycket långvariga konsekvenser.⁴⁰

Diktsamlingens andra del, ”Reaktorhaveri”, består av tio kortare dikter som till skillnad från den första delen inte behandlar specifika kärnkraftverk utan i stället gestaltar kärnkraftsreaktorn som en särskild *typ av plats*, samt riktar blicken mot reaktorns inre egen-

skaper och processer – i synnerhet de processer som kan leda till eller uppstå vid en härdsmläta eller haveri – vilket pekar framåt mot diktsamlingens tredje och avslutande del ”Efter härdsmläta”. Här skrivs ett uttalat syfte fram i den sjunde dikten: ”Att skissera upp / resultaten av / en nedsmältningskatastrof / i Forsmark” och att i denna spekulativa övning ”med vindens hjälp / sprida radioaktivitet / från motsvarande / 100-tals atombomber / av Hiroshima-storlek / över ett område / stort som ungefär / en fjärdedel av Sverige”.⁴¹ Kopplingen mellan Hiroshima och Forsmark används inte bara för att illustrera omfattningen av de potentiella radioaktiva utsläpp som ett reaktorhaveri kan föra med sig, utan synliggör också hur platser som Hiroshima används som ”geosymboler” eller retoriska figurer för att representera det militärindustriella kärntekniska komplexet i sin helhet, samt åskådliggör den oerhörda kulturella såväl som materiella kraft som radioaktiviteten utgör i historien. Detta illustreras tydligast i den femte och kortaste dikten i den avslutande delen: ”Om det blir / en härdsmläta / i Forsmark / så kommer den platsen / att bli / lika berömd som / Hiroshima”.⁴² Odulf påtalar således den samtidiga hemsökelsen från det förflutna och framtiden som Schwab menar karakteriserar livet i plutoniumsamhället.

I *Argument om kärnkraft* betonas särskilt den geografiska placeringen av de svenska kärnkraftverken i förhållande till andra tätorter. Det korta avståndet mellan Forsmark och Stockholm, och mellan Barsebäck, Malmö och Köpenhamn, samt hur en potentiell härdsmläta i något av de fyra kärnkraftverken skulle göra ”just de områden / dit vi flyttat / industri och människor” obeboeliga lyfts fram i dikterna i samlingens avslutande del. Det är nästan uteslutande ett antropocentriskt (och i huvudsak urbant) perspektiv på risk och katastrof som skrivs fram, vilket betonas av att omfattningen av ett potentiellt haveri illustreras genom mänskliga sätt att avgränsa och förstå den geografiska omgivningen, till exempel genom väderstreck och Ortsnamn. Fyra av dikterna – en för varje kärnkraftverk – följer ett gemensamt mönster:

Vid ett härdsmläta / i reaktorn Oskarshamn 2 / skulle under de första timmarna / dagarna och månaderna / en långvarig radioaktiv beläggning / spridas med vinden cirkelformigt / i norr till Nyköping / i väster till Jön-

köping / i söder till Karlskrona / i öster till hela Öland och hela Gotland / inom denna cirkel / befinner sig följande orter / Linköping Norrköping Motala / Mjölby Nässjö Västervik Visby / Värnamo Ljungby Växjö / Kalmar Älmhult / Karlshamn och Ronneby / denna cirkel / kan få dubbelt så stor radie / i ogynnsammaste fall⁴³

De ord som jag har markerat ovan återkommer, i princip i identisk ordningsföljd, i de tre andra dikterna rörande Forsmark, Ringhals och Barsebäck, medan toponymerna är utbytta för att stämma överens med den geografiska verkligheten. I dikten om Ringhals är alltså "Oskarshamn 2" ersatt av "Ringhals 2", "Nyköping" ersatt av "Grebbestad", "Linköping Norrköping Motala" ersatt av "Uddevalla Vänersborg Trollhättan" och så vidare. Det är frestande att beskriva dikterna som apokalyptiska eftersom de gestaltar såväl verkliga som potentiella katastrofer, ofta utifrån "ogynnsammaste fall". Dikterna vänder sig emellertid ofta bort från det spektakulära eller sublimala genom att just försöka syna och tänka "det otänkbara", bland annat genom att lokalisera riskerna till specifika *nuclear spaces* – vilka i den avslutande delen av diktsamlingen främst utgörs av reaktorer i de svenska kärnkraftverken Forsmark, Oskarshamn, Ringhals och Barsebäck. Genom att lyfta fram specifika detaljer gestaltar flera av dikterna dessutom de bittert ironiska situationer som uppstår när kärnkraftsindustrins krav på sekretess och inneslutning ställs i relation till den risk för livsfara som dess verksamhet faktiskt innebär. Ett exempel på detta är den tolfte dikten i den första delen av boken, som skildrar en kärnkraftsolycka i Tjeckoslovakien 1976:

Olyckan i A 1-reaktorn / vid Jaslovske Bohunice / i Tjeckoslovakien / den 5 januari 1976 / orsakades av / ett tekniskt misstag: / vid laddning av nytt bränsle / hamnade ett bränsleelement / ute i reaktorrummet / radioaktivitet strömmade ut / två arbetare dödades / eftersom de inte kom ut / för att nödutgången var låst / på grund av att / det inträffat stölder.⁴⁴

Ironin består i att behovet av inneslutning och skydd av materiella tillgångar kan leda till ökad, snarare än minskad säkerhet i praktiken. Diktens gestaltning av olyckan kan således läsas som en representation av den paradoxala inställning till risk som enligt Beck karak-

teriserar det moderna risksamhället. Upptagenheten vid att försöka hantera ”mindre”, till synes hanterbara, risker skymmer helt enkelt oförmågan att erkänna och hantera större riskscenarion.

Odulfs diktsamling är möjligtvis det mest omfattande exemplet på hur kärnteknikens geografi tematiseras i den svenska poesin från den undersökta perioden, men det finns även andra exempel. Dessa gestaltar visserligen inte kärnkraftverket som specifikt motiv i någon större utsträckning, men jag vill ändå kortfattat nämna två av dem för att kontextualisera temat ytterligare. I dikten ”En västgötaskröna” från 1976 driver Tage Danielsson med den globala handeln med uran samt med en kortsiktig inställning till de säkerhetspolitiska risker som är involverade:

Sälj Billingen till USA, / hurra hurra hurra hurra! / Dom gör den stark
som en vulkan, / uran uran uran uran! // Sedan skickar dom den till
Paris, / för det är ett finurligt vis / att vidarebefordra den / till vita
afrikanska män / som sitter i Pretoria / och skriver världshistoria [...]
För hela köpeskillingen / som vi har fått för Billingen / så skaffar vi oss
rum av bly / och sitter under allmänt gny / i rädsla inför bomberna / i
skyddsrumskatakomberna.⁴⁵

Uranbrytningen i Ranstadsverket, där uran utvanns ur alunskiffer från berget Billingen i slutet av 1960-talet – och som det statliga bolaget LKAB ansökte om att få återuppta i mitten av 1970-talet – nämns i några av de dikter och antologier om kärnkraft som publicerades under den undersökta perioden. Anläggningen var starkt förknippad med Sveriges planer på att framställa egna kärnvapen och bli självförsörjande på uran. I likhet med i Odulfs dikt om Jaslovskes Bohunice-olyckan 1976 är det en bitter ironi som gestaltas i ”En västgötaskröna”. Ironin uppstår här i mötet mellan ekonomiska intressen och nationella säkerhetsintressen. Dikten kan även läsas som en illustration av den konkurrens mellan nationalistiska intressen och kärnteknikens transnationella infrastruktur som Meyer och Sérandour beskriver.⁴⁶ Hänvisningen till apartheid-regimen i Sydafrika belyser även hur *nuclear spaces*, som exempelvis Billingen, är inbegripna i de koloniala maktstrukturer som karakteriserar det militärindustriella kärnteknikkomplexet på olika sätt.

Även i Niklas Rådströms *Dikt inför folkomröstningen om kärnkraft* från 1980 dras kopplingar mellan olika platser som är obegripna i kärntechnikens internationella infrastruktur. Det gäller platser som kan klassas som *nuclear spaces* i Meyers och Sérandours bemärkelse, exempelvis Barsebäcks kärnkraftverk eller uppdriftsbyggnaden i La Hague i Frankrike där ”tonvis med i cementklossar ingjutna / radioaktiva långkalsonger” står och inväntar någon som i framtiden kanske ”av köld en dag / förmår sig bära sten”.⁴⁷ Dock sammanvävs dessa platser även med de som är mer implicit obegripna i kärntechnikens infrastruktur som till exempel visselblåsaren Karen Silkwoods ”av säkerhetspersonal tömda våning” eller elljusspåret i skogen där ”människor springer under ledningarna / ibland ända upp genom halva natten”.⁴⁸ På så sätt gestaltas i Rådströms dikt en bild av kärnkraften som i min mening ligger något mer i linje med *the nuclear mundane*, det vill säga kärntechnikindustrins mångfasetterade roll i vardagslivet, än den som tecknas hos exempelvis Odulf eller Danielsson.

Rädslan och det kusliga kärnkraftverket

Ett annat tematiskt spår som kan kopplas till kärnkraftverket som motiv i den svenska poesin från den undersökta perioden kretsar kring negativa affekter kopplade till att leva i relativ närhet till ett kärnkraftverk – i synnerhet i form av kuslighet, obehag och rädsla. I Rådströms *Dikt inför folkomröstningen om kärnkraft* beskrivs det hemlandskap som diktjaget betraktar som beläget ”här ute i den / kalla rädslblåsten” – en bild som kan läsas dubbelt; å ena sidan som att diktjaget lever i ständig rädsla på den plats som beskrivs, å andra sidan som en metafor för det politiska klimatet utanför beslutsfattarnas och kärnkraftsindustrins rum i kärnkraftsfrågan.⁴⁹ Den senare tolkningen stöds även av föregående rader i dikten: ”Jag har försökt tala om för aktörerna / att de ska komma in hit”.⁵⁰ Detta kan ses som en anspelning på den ojämlika maktfördelning mellan lokal, regional och nationell nivå som utmärker kärntechnikens spatiala förhållanden.

En liknande koppling finns i Torgny Lindgrens dikt ”En vädjan till Palme: kom och besök oss!” från 1974 i vilken diktjaget lokaliserar sitt hem i förhållande till tre av de svenska kärnkraftverken: ”Min

position är (på en slump återgiven) / 79 km NV Simpevarp / 271 km NO Barsebäck / 222 km ONO Ringhals // Punkten där jag bor heter Rädslan”.⁵¹ Diktjaget uppmuntrar diktens tilltalade mottagare (som av diktens titel att döma syftar på dåvarande statsministern Olof Palme) att komma och besöka ”oss i Rädslan” – vilket i likhet med de angivna koordinaterna lägger fokus på just avstånd. Orden ”på en slump återgiven” kan tolkas som ett uttryck för den osäkerhet som omgärdar vad som anses ”säkert” eller ”farligt” när det gäller potentiella radioaktiva utsläpp. Formuleringen tycks antyda att det inte spelar någon större roll hur den egna positionen anges eftersom platsen oavsett koordinater ”heter Rädslan” och att diktjaget positionerar sig som en del av ett ”oss” understryker även att rädslan är kollektivt, snarare än individuellt upplevd.

Det fysiska avståndet som antyds genom uppmaningen ”[k]om och besök oss” understryks även av det politiska avståndet mellan diktjaget och diktens tilltalade mottagare. Där diktjaget befinner sig talar man ”ofta om krafterna: andens kraft, urkraften / och gravitationskraften” och erbjuder sig att ”göra ett studiebesök / vid Simpevarp”. Därefter upprepas en önskan om att överbrygga avståndet genom att mötas i ”Rädslan”: ”Som sagt: Kom och besök oss i Rädslan / Ta gärna dina vänner Materiella Framsteg / och Bruttonationalprodukten med dig! / Vi vill gärna träffa dem och låtsas – precis / som du – att de verkligen finns”.⁵²

De dikter som gestaltar den levda erfarenheten av att ha ett kärnkraftverk i närområdet ger dessutom uttryck för en syn på kärnkraftverket som något kusligt, eller som ett ständigt hot mot den mer-än-mänskliga omgivningen som kan desorientera eller skapa obehag och paranoia, vilket ligger i linje med Mascos beskrivning av *the nuclear uncanny*.⁵³ Ett exempel är Cathrina Nordins dikt ”Barsebäck” från 1974 i vilken diktjaget plötsligt blir varse närheten till kärnkraftverket:

Som en silverbubbla ligger Du vid stranden. / Jag såg Dig först idag. /
Först idag såg jag Dig, / då jag cyklade förbi med mitt barn. / Och jag
spottade på mitt finger. / Satte upp det mot himlen. / Åt vilket håll blåser
det i dag? / Åt vilket håll skulle jag cykla, / Om Du skulle brista just
idag...⁵⁴

Att kärnkraftverket här beskrivs som silverbubbla illustrerar det ofta paradoxala förhållande som utmärker representationen av *nuclear spaces*, det vill säga att de samtidigt formas av strategisk inneslutning och sekretess å ena sidan, och av sårbarhet och osäkerhet å andra sidan.⁵⁵ Barnet som diktjaget har med sig på cykelturen illustrerar även ett vanligt inslag i dikter med kärnkraftstematik från den undersökta perioden, det vill säga radioaktiv strålning som intergenerationskonflikt. Barnet förkroppsligar de risker som kärnavfall och potentiella kärnkraftshaverier utgör för framtida generationer och representerar den hemsökelse från framtiden som enligt Schwab är en del av *the nuclear unconscious*.⁵⁶ Nordins dikt kan även läsas i dialog med Odulfs dikter om de potentiella konsekvenserna av ett kärnkraftshaveri i något av de svenska kärnkraftverken, i vilka det flera gånger poängteras att radioaktiv beläggning i värsta fall skulle kunna spridas med vinden i samtliga fyra väderstreck. Denna jämförelse gör att frågorna "Åt vilket håll blåser det idag? / Åt vilket håll skulle jag cykla" i dikten "Barsebäck" framstå som nästan absurt futila.⁵⁷ Dessa frågor kan även läsas som en gestaltning av den oförmåga att på allvar förbereda sig på den "värsta möjliga olyckan" som präglar livet i det globala risksamhället.⁵⁸

Kärnkraftverkets hotfullhet förstärks även av en ofta förekommande juxtaposition av kärnkraften och en vild eller pastoral "natur" befolkad av växter och djur. Denna icke-mänskliga natur lever i likhet med den mänskliga befolkningen under det ständiga hotet om radioaktiva utsläpp. Ett exempel på detta är Ingela Strandbergs dikter med kärnkraftsmotiv. I dikten "Kontrast" från 1978 beskrivs Ringhals som ett hotfullt "människomonument" i förhållande till sin omgivning: "Ringhals vilar / i det nattblå / Ett människomonument / vars centrum / är ett dödsspel // I dagbräckningens / klara ljus / flyger svalorna / över området / med små / pickande hjärtan".⁵⁹ Gestaltningen av kärnklyvningsprocessen som ett "dödsspel" poängterar dess riskfyllda och potentiellt livsfarliga natur, samt ställs i relation till djurlivets sårbarhet i form av "små pickande hjärtan". Bilden av kärnkraftverket som ett "människomonument" och dess sammankoppling med natten kan läsas som en kritik mot en inneboende antropocentrism i kärnkraften och dess hot mot den icke-mänskliga naturen. Omöjligheten i att helt innesluta och skydda omgivningen

från kärnkraftens risker betonas av att svalorna flyger ”över området”. I likhet med Odulfs, Lindgrens och Nordinns dikter är dessutom den ständiga risken för haveri och katastrof närvarande hos Strandberg. Detta framträder kanske som tydligast i den tonsatta dikten ”Blå visa” från 1977: ”Kanske kommer det en dag i morron / om inte Ringhals exploderar med en smäll. / Men vad bryr jag mig om vad som händer i morron? / Än skiner solen varmt. / Det är långt till kväll.”⁶⁰ I visan, som i övrigt handlar om att leva i nuet samt fokusera på glädjen och skönheten i omgivningen, framstår bilden av ett exploderande kärnkraftverk som en skarp kontrast till beskrivningen av diktjagets blommande trädgård en solig sommardag.

Avslutande diskussion

Som tidigare nämnts är det en mångfasetterad kritik av kärnkraften som framträder i den svenska poesin från 1974 till 1980. Intressant är att jag inte funnit några exempel på positivt laddade gestaltningar av kärnkraftverk från perioden, men det är kanske föga förvånande med tanke på den starka kopplingen mellan antikärnkraftsrörelsen och kultursektorn under denna period. De dikter som jag undersökt gestaltar huvudsakligen de svenska kärnkraftverken utifrån tendensen att uppfatta *nuclear spaces* som ”spektakulära”, inte minst genom att de ofta skildrar kärnkraftverken som riskfyllda eller kusliga platser, vilka förkroppsligar ett ständigt hot om storskalig, livsfarlig och långvarig katastrof, i synnerhet för den mänskliga befolkningen. Analysen visar emellertid att även andra aspekter som utmärker dessa platser finns representerade i dikterna, exempelvis när det gäller kolonialitet, sekretess och samspel mellan olika spatiotemporala skalor. Gemensamt för dikterna är att de inte sällan gestaltar ironiska eller paradoxala aspekter av kärnkraften eller använder sig av kontraster för att förmedla kritik, samt att de på olika sätt utmanar risksamhällets status quo, det vill säga ”the stability of not thinking about things”.⁶¹ Flertalet av dikterna är publicerade med en uttalad politisk ambition i kärnkraftsfrågan – det vill säga som försök att folk- och opinionsbilda samt påverka politiker och/eller väljare, i synnerhet i samband med folkomröstningen 1980. Det blir tydligt inte minst genom titlar som *Dikt inför folkomröstningen om kärnkraft*, *Argument om kärnkraft* och *Öppna brev till Olof Palme*.

Jag har ovan identifierat två gemensamma tematiska spår gällande hur kärnkraftverket gestaltas som plats i materialet, vilka båda har betydelse för hur kärnkraftsfrågan kan förstås ur ett rumsorienterat litteraturvetenskapligt perspektiv: ett som synliggör hur olika aspekter av kärnkraftens geografiska dimensioner eller förhållanden och dess risker speglas i materialet, samt ett som fokuserar på individuella affektiva upplevelser av kärnkraftverket som plats, i synnerhet kopplat till rädsla och upplevelsen av kuslighet eller hotfullhet. Denna diskussion har dock endast skrapat på ytan av det rika material som den svenska litteraturen om kärnkraft från 1970- och 1980-talet utgör. Då kärnkraftsfrågan under de senaste åren fått förnyad aktualitet är det min förhoppning att ytterligare uppmärksamhet riktas inom litteraturforskningen mot hur konstnärliga och kulturella representationer av kärnkraft och radioaktivitet både speglar och formar förståelsen och upplevelsen av livet i plutoniumekonomin.

Noter

- 1 Se exempelvis Sören Holmberg, "Ännu ett kärnkraftsval", i *Ovisshetens tid*, Ulrika Andersson et al. red. (Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet, 2023); "Frågor och svar om kärnkraft", Regeringskansliet, hämtad 2025-08-01, <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/energi/fragor-och-svar-om-karnkraft/>.
- 2 Anna Storm, "When We Have Left the Nuclear Territories", i *Deterritorializing the Future. Heritage in, of and after the Anthropocene*, Rodney Harrison, Colin Sterling red. (London: Open Humanities Press, 2020), 318–343.
- 3 En väsentlig skillnad mellan exempelvis vattenkraft och kärnkraft är emellertid att kärnkraft kännetecknas av riskfaktorer som är helt och hållet mänskligt skapade, men närmast oöverskådliga i skala (för människan). En översvämning må dessutom vara destruktiv, men lämnar normalt sett inte någon radioaktiv strålning efter sig i tiotusentals år.
- 4 Uppfinnandet och utvecklingen av kärnvapen under 1940- och 1950-talen ses exempelvis enligt vissa forskare som en möjlig startpunkt för antropocen, den föreslagna geologiska epok som betecknar "människans tidsålder". Se till exempel Sverker Sörlin, *Antropocen. En essä om människans tidsålder* (Stockholm: Svante Weyler Bokförlag, 2017), 145.
- 5 Se exempelvis Carina Agnesdotter, *Dikt i rörelse. Ingrid Sjöstrand och poesins retorik i kvinnornas fredsörelse 1979–1982* (Möklinta: Gidlunds förlag, 2014).
- 6 Detsamma kan anses gälla dramatiken, då ett flertal pjäser om kärnkraftsfrågan exempelvis sattes upp på Kungliga Dramatiska Teatern under perioden 1978–1980. Det var inte heller ovanligt att dikter med kärnkraftsmotiv eller tematik tonsattes och spreds som sånger. Det senare ligger i linje med Agnesdotters beskrivning av hur "bruksdikter" spreds inom den svenska feministiska arbetar-, freds- och miljörörelsen under slutet av 1970-talet och början av 1980-talet. Se Agnesdotter, *Dikt i rörelse*.

- 7 Sökningar på övriga svenska kärnkraftverk och reaktorer, det vill säga Ågestaverket och Marviken samt forskningsreaktorerna R1 och Studsvik genererade inga träffar.
- 8 Se exempelvis Lawrence Buell, *Writing for an Endangered World. Literature, Culture, and the Environment in the US and Beyond* (Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 2001), Ursula K. Heise, *Sense of Place and Sense of Planet. The Environmental Imagination of the Global* (Oxford: Oxford University Press, 2008) och Robert T. Tally Jr. och Christine M. Battista, *Ecocriticism and Geocriticism. Overlapping Territories in Environmental and Spatial Literary Studies* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2016).
- 9 Denna bild av kärnkraften som energikälla är långt ifrån ny. Liknande argument för kärnkraft framfördes redan när den utvecklades under 1950- och 1960-talen. I Sverige fick utvecklingen av kärnkraften tidigt stöd av miljörörelsen då den sågs som ett bra alternativ till fortsatt utbyggnad av vattenkraft samt förbränning av fossila bränslen. Se Jonas Anshelm, *Mellan frälsning och domedag. Om kärnkraftens politiska idéhistoria i Sverige 1945–1999* (Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion, 2000).
- 10 Alicia Gutting et al., "Geographies of Nuclear Energy. An introduction", *Historical Social Research*, vol. 49 (2024:1), 9, <https://doi.org/10.12759/hsr.49.2024.01>.
- 11 Gutting et al., "Geographies of Nuclear Energy", 12. Se även Becky Alexis-Martin, Thom Davies, "Towards nuclear geography. Zones, bodies, and communities", *Geography Compass*, vol. 11 (2017:9), <https://doi.org/10.1111/gec3.12325>.
- 12 Gutting et al., "Geographies of Nuclear Energy", 12.
- 13 Jfr. exempelvis Livia Monnet, "Toxic Immanence. Toward Decolonizing Pedagogies of the Nuclear", i *Toxic Immanence. Decolonizing Nuclear Legacies and Futures*, Livia Monnet red. (Montreal: McGill-Queen's University Press, 2022), 6f. Rob Nixon beskriver exempelvis USA:s kärnvapentester på Marshallöarna under 1940- och 1950-talet som exempel på hur platser drabbats av så kallat långsamt våld (*slow violence*), det vill säga: "Attritional catastrophes that overspill clear boundaries in time and space [...] marked above all by displacements – temporal, geographical, rhetorical, and technological displacements that simplify violence and underestimate, in advance and in retrospect, the human and environmental costs. Such displacements smooth the way for amnesia, as places are rendered irretrievable to those who once inhabited them, places that ordinarily pass unmourned in the corporate media". Se Rob Nixon, *Slow Violence and the Environmentalism of the Poor* (Cambridge: Harvard University Press, 2011), 7.
- 14 Teva Meyer, Audrey Sérandour, "Placing the Intangible. Space, Nuclear Power and Social Sciences", *Energy Research & Social Science*, vol. 115 (2024), 1–17, <https://doi.org/10.1016/j.erss.2024.103611>.
- 15 Meyer, Sérandour, "Placing the Intangible", 10 f.; Gutting et al., "Geographies of Nuclear Energy", 13 ff.
- 16 Meyer, Sérandour, "Placing the Intangible", 11.
- 17 Frances Ferguson, "The Nuclear Sublime", *Diacritics*, vol. 14 (1984:2), 5, <https://doi.org/10.2307/464754>. Att återropa det otänkbara i form av "the nuclear", menar Ferguson, ligger i linje med den estetiska traditionen av att vända sig till det sublimala, inte minst på grund av dess "usefulness in helping an individual to identify himself". Se Ferguson, "The Nuclear Sublime", 6.
- 18 Meyer, Sérandour, "Placing the Intangible", 11.
- 19 Joseph Masco, *The Nuclear Borderlands. The Manhattan Project in Post-Cold War New Mexico* (Princeton: Princeton University Press, 2006), 3.

- 20 Masco, *The Nuclear Borderlands*, 4f; Jessica Hurley, *Infrastructures of the Apocalypse. American Literature and the Nuclear Complex* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2020), 9ff.
- 21 Meyer, Sérandour, "Placing the Intangible", 12.
- 22 Meyer, Sérandour, "Placing the Intangible", 12.
- 23 Meyer, Sérandour, "Placing the Intangible", 12.
- 24 Masco, *The Nuclear Borderlands*, 27f.
- 25 Masco, *The Nuclear Borderlands*, 28.
- 26 Gabriele Schwab, *Radioactive Ghosts* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 2020), 4.
- 27 Schwab, *Radioactive Ghosts*, 17.
- 28 Ulrich Beck, *World Risk Society* (Cambridge: Polity Press, 1999), 3f.
- 29 Beck, *World Risk Society*, 53.
- 30 Tage Danielsson, "Förord", i *Tage Danielssons samlade tankar om kärnkraft 1974–1980. Med teckningar av Per Åhlin* (Stockholm: Arbetaren, 1980), 1f.
- 31 Se exempelvis Ann Margret Dahlquist-Ljungberg, "Beslutsfattarna", i *Öppna brev till Olof Palme och därmed till oss själva*, Ann Margret Dahlquist-Ljungberg red. (Lund: Bo Cavefors bokförlag, 1974), 78–81.
- 32 Anshelm, *Mellan frälsning och domedag*.
- 33 Anshelm, *Mellan frälsning och domedag*, 120.
- 34 Kristin George Bagdanov, *Nuclear Poetics. Energizing Social Forms in Cold War America*, Diss. (Davis: University of California, 2022), <https://escholarship.org/uc/item/obt9d87k>.
- 35 Agnesdotter, *Dikt i rörelse*, 12.
- 36 För en mer detaljerad diskussion om dikternas formmässiga och konceptuella arbete, se Filip Lindberg, "Bearbetade haverier. En läsning av Tor-Ivan Odulfs poesibok *Argument om kärnkraft*, *Tydningen*, vol. 45/46 (2023), 77–83.
- 37 Tor-Ivan Odulf, *Argument om kärnkraft. Dikter* (Stockholm: Prisma, 1980), 20.
- 38 Det kanske mest kända exemplet på sådan satir är Tage Danielssons monolog "Om sannolikhet" ur revyn *Under dubbelgöken* 1979 rörande olyckan i Harrisburg.
- 39 Anshelm, *Mellan frälsning och domedag*.
- 40 Meyer, Sérandour, "Placing the Intangible", 10.
- 41 Odulf, *Argument om kärnkraft*, 45.
- 42 Odulf, *Argument om kärnkraft*, 43.
- 43 Odulf, *Argument om kärnkraft*, 52.
- 44 Odulf, *Argument om kärnkraft*, 19.
- 45 Tage Danielsson, "En västgötaskröna", i *Tage Danielssons samlade tankar om kärnkraft 1974–1980. Med teckningar av Per Åhlin* (Stockholm: Arbetaren, 1980), 7. Dikten publicerades för första gången i *Arbetaren* den 11 juni 1976.
- 46 Meyer, Sérandour, "Placing the Intangible", 12.
- 47 Niklas Rådström, *Dikt inför folkomröstningen om kärnkraft* (Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1980), 15.
- 48 Rådström, *Dikt inför folkomröstningen om kärnkraft*, 12ff. Karen Silkwood var en visselblåsare som avslöjade brister i säkerheten på en fabrik som producerade kärnbränsle i Oklahoma, USA. Hon dog i en bilolycka under mystiska omständigheter år 1974.
- 49 Rådström, *Dikt inför folkomröstningen om kärnkraft*, 7.
- 50 Rådström, *Dikt inför folkomröstningen om kärnkraft*, 7.

- 51 Torgny Lindgren, "En vädjan till Palme. Kom och besök oss!", i *Öppna brev till Olof Palme och därmed till oss själva*, Ann Margret Dahlquist-Ljungberg red. (Lund: Bo Cavefors bokförlag, 1974), 49.
- 52 Lindgren, "En vädjan till Palme", 49.
- 53 Masco, *The Nuclear Borderlands*, 27f.
- 54 Cathrina Nordin, "Barsebäck", i *Öppna brev till Olof Palme och därmed till oss själva*, Ann Margret Dahlquist-Ljungberg red. (Lund: Bo Cavefors bokförlag, 1974), 94.
- 55 Jrf. Meyer, Sérandour, "Placing the Intangible".
- 56 Schwab, *Radioactive Ghosts*, 17.
- 57 Barsebäcks kusliga närvaro, i form av ett ständigt hot om radioaktiva utsläpp, står i centrum för fler dikter från den undersökta perioden, vilket jag tyvärr inte har utrymme att utforska närmare i denna artikel. I Lasse Lindbergs omskrivning av den berömda monologen ur akt 3, scen 1 av *Hamlet* i antologin *Elda under din vrede* från 1980 vändas Lindbergs Hamlet över huruvida det vore bättre att dränka sig i Öresund än att leva med tanken på "radioaktivt stoff" och "ett osynligt giftmoln" från Barsebäck. Diktjaget lyfter i likhet med Nordins dikt frågan om vilket håll vinden blåser: "Vad säger SMHI? Ostlig / vind. Då får man lägga på en rem." Se Lasse Lindberg, "Barsebäcks närhet till Danmark kräver att vi låter en dansk komma till tals. Hamlet!", i *Elda under din vrede. Kulturaktion mot kärnkraft* (Stockholm: Bokomotiv förlag, 1980), 59–60. Även i Tage Danielssons "En gammal drömbok" från 1979, som anspelar på Harriet Löwenhielms dikt "Beatrice-Aurore" (1913), används ett (post)apokalyptiskt bildspråk som framställer Barsebäck som en spöklik eller obehaglig gestalt. Se Tage Danielsson, "En gammal drömbok", i *Tage Danielssons samlade tankar om kärnkraft 1974–1980. Med teckningar av Per Åhlin* (Stockholm: Arbetaren, 1980), 29. Dikten publicerades för första gången i *Arbetaren* den 25 december 1979.
- 58 Beck, *World Risk Society*, 53.
- 59 Ingela Strandberg, *Men kråkorna visste ingenting* (Halmstad: Settern, 1978), 27.
- 60 Ingela Strandberg, *En lösdrivares söndag* (Halmstad: Settern, 1977), 63.
- 61 Beck, *World Risk Society*, 53.